

MÁGNESEK

Írta Eszlényi Mihály

Nagyapa világeletében Monorra kíváncszott. Még tarhonyacsinaló, kenyérsütögető szegényemberek voltak s harmatos hajnalokon a fekete-széli mezőkön át úgy hordták be hátton a meleg rozscipókat a Kossuthszobros szegedi piacra, amikor kiformalódott bennük, mint egy szép, pirosra sült, kerek kenyér az óhajlás, hogy ha nekik házuk, kertjük lenne Monoron. Miért éppen Monoron, amikor egyikük sem járt arra felé, csak annyit tudtak róla, hogy „a fővonalon fekszik”? Nagyapa később községi bíró lett Feketeszélen. Ekkor már nem kellett rázogatni a tarhonyarostát nagymamának, hogy megélhessenek. A szőlőleveles verandán saját termésű bort koccintgatva, soráti körben, nagyapa gyakran mondogatta, hogy most már nem sokáig maradnak itt, csak egy-két hónapig még, mert ő ott akar meghalni, Monoron, a jövő héten el is utazik, hogy valamelyes takaros kis családi házat nézzen ott ki maguknak.

Annus, nagyapáék tizenkettedik gyereke (a tizenkettőből csak négyen voltak még életben: András, József, Mihály, meg ő) varrodista volt Bicskén, hogy miért éppen ott, senki sem tudta s életrevaló, ügyes leány lévén, azt forgatta fejében, hogy ha kitanulja a szabászatot, felköltözik a fővárosba s női divatszalonít nyit. Közben jött egy csanyteleki asztalosmester (Csanytelek, Csanytelek, Annus eddig azt sem tudta, hogy ilyesmi is van a világon!), meglátta Annust, elvitte feleségül s elvitte magával Csanytelekre s ezzel a pesti fészekrakás terve örökre füstbement, a Váci-utcai divatszalonból nem lett semmi.

Ugyanígy nagyapáék sem költöztek Monorra soha. Jött a világháború, nagyapa három fiát elvitték katonának s nagyapa, mint aki örök törvényeknek engedelmeskedik, hadikölcsönkötvényeket vásárolt minden pénzén, még a tanyáját is eladta, aminek következtében a lehető legrövidebb idő alatt tönkrement. Nem volt más választás: Csanytelekre kellett költözniök, ott húzták meg magukat a legkisebbik gyermekük-nél, Annusnál. Egy ideig még emlegették Monort, „apám mindig oda kíváncszott!”, de közben nagyapa rákot kapott, meghalt s ott temették el a csanyteleki temetőben.

Nagymama történetéről felesleges külön megemlékezni, az ő élete annyira egy volt a nagyapáéval, mint árnyéké a testével. Nagyapa halála után még harminc esztendeig éldogált a leánya mellett, aki szintén özvegyesgre jutott időközben. Fehérremeszelt kamrácskában lakott nagymama, szemére szürke hályog telepedett, étvágya mindhalálíg megmaradt, már az elméje is elborult, amikor még mindig evett, fogatlan szájjal majszolta a kenyeret s csupa csont és bőr volt, amikor végre elhalálozott, hűségesen leszállott a férje mellé. Lilaszalagos papírkoszorút tettek a kettős falusi sírdomb fölé s ezzel Monor, valamint Feketeszél helységnevek a család szempontjából mindörökre számításon kívül estek.

A temetésen csak Annus vett részt a két gyerekével, a két unokával, meg Jusztika, Mihály felesége. Mert az elmúlt harminc esztendő alatt annyi minden történt. A három katonánakment fiú közül egy, András, többé nem jött vissza. Olaszország, a doberdói sziklák tudnák megmondani hova tették, hol nyelték el a feketeszéli szőlők közt megformált testet, a nyergessegédi ügyességekkel teli kezet, a feketeszéli leány minden sírása ellenére csukaszürkébe öltöztetett legényt, akinek esze ágában sem volt, hogy a kékeges itáliai tájon költözzék le a föld alá s mégis ott költözött le. A feketeszéli szőlőlevelek susogva, titokzatosan integethettek utána.

Mihály, a második fiú, ó, annak már kicirkalmazottabb volt az életútja. Őt északra vitték el katonának. Előbb azonban mint „vándorkecske“, már bekalandozta az országot. Az országos vásárok névjegyzékében alig volt olyan kósza település, ahol Mihály egy-két hétre legalább meg ne fordult volna. Ha Mátészalkát említette valaki a kocsmában, azonnal ismerősként kapcsolódott bele a beszélgetésbe. De Soltvadkertről sem tudott szólni senki anélkül, hogy a nyugtalanvérű szabólegény ne hivatkozott volna bizonyos utcában bizonyos mesterre, akinél ő ekkor és ekkor a tűt villogtatta. Kikerülve a frontra, fogságba esett, járt Tomszkban, Tobolszkban, 1918-ban három bajtársával indultnak hazafelé, Mongólián keresztül, dervisruhába öltözve. Ült tevéháton, lebegtette magát tengerihajón is és hazatért (nem annyira dicső, mint inkább boldog frigy) feleségülvetve az osztrai dinnyecsősz lányát, Jusztikát. Nagyon szerette továbbra is az italt, bár az orvosok, helyesebben, a csanyteleki emberorvos tiltotta. Amint kiszámította, tizenkilencszer forgott az élete itt-ott halálos veszedelemben, de Mihály kaskatárjékként kiterpesztett őt újját orrahegyéhez érintve hányt fittyet ezeknek a veszedelmeknek, szakajtóra való puskagolyó füttyörészett el a füle mellett, halála mégis úgy következett be, hogy kukoricakapálás közben egyszer csak a gyomrához kapott s kész volt. Nem lett a mátészalkai, soltvadkertei temetők zsákmánya, ide tért meg annyi napkeleti kaland után a számbórszürke Csanytelekre. Ezért nem jöhetett el az édesanyja temetésére.

Józsefet, a harmadik fiút hetven kilométer, az utazási nehézségek akadályozták meg abban, hogy személyesen legyen jelen a temetésen. Ő volt a mag, akit a folyón túlra sodort a szél, ott eresztett gyökeret s úgy érezte, elhervad a gazdaság, ha csak három-négy napra is ott hagyja a tanyát. A lovakat sem akarta töretni, a kompnál is annyit kell várni, a távirat sokba kerül. Másfelé illatoztak már a virágai, ága elhajolt. Ő volt a kerékpárlámpa, amelyik nem ég, ha elgyengült a batterséria. Mondjon a világ, amit akar. Mondott is. Ennek ellenére a koporsó után Annus lépdelt a két fiával meg Jusztika, Mihály felesége, aki csipogó síráshangokkal zenélte végig a temetőt, boldogan a tudatban, hogy férje nem a Jangcekiang agyagos partján fekszik, hanem honi akácfaik mögött, fűszálak alatt, amelyekre a szélmalom kerekeit forgató szél tenyere simul rá.

A csanyteleki temető így gyűjtögette magába, mint gyermek a bélyeget, a rokon testeket. Erősebb mágnus volt a család széthulló test-

hüvelyei számára, mint a monori, vagy a keletázsiai föld; azok elengedték a nagyszülőket, a tarkaéletű, mindigcsavargó Mihályt, — ez magába fogadja. Annus, az eleveneszü divatszabász, gyakran tette fel az évek során a kérdést magában: miért éppen Csanytelek? Ez a jel-telen, névtelen táj, ahol a por harsonája szól végetnemérőn? Miféle erő vonzotta őket ide, hogy nem tudnak szabadulni? — Mifajta erő rejtezik a térkép e pontján, a szürke talajban, amely ide köti őket? Először lázadozva tette fel a kérdést, majd egyre inkább kíváncsisággá szelidült érdeklődéssel. Lassan kezdett belenyugodni, hogy nincs keresni-valója Farkasréten, vagy Rákoson, ahova mint pesti divatszalonosnak esetleg jussa lett volna, ezért engedelmesen, fejet hajtva sírhelyet váltott ki magának elhunyt férje mellett a csanyteleki plébánosnál és a sírásók figyelmesen ki is hagytak számára egy négyszögletes kis földkockát a többi sír sorában. Annus szemügyre vette a kis temetőt. Ágyagos, sárga talaj, fölül lila virágok, a csószt Verebnek hívják, kötele-ségtudó, derék ember, takaros kis sírkert ez, ecetfák is zöldelnek benne, vaskoszorúk is vöröslenek, télen Szentes felől leszáll rá a hó, megcsör-rennek benne a szarkák, feketéllenek a varjak, a csendet csak a távol sineken elsuhanó motoros dudaszava szakítja meg olykor — jó lesz pihenni benne . . .

Amikor működni kezdett Mosonszentjános.

Mert úgy volt, hogy Annus egyik fia, aki itt lépkedett mellette a temetési menetben, vasutas volt Mosonszentjánoson. Annakidején más-hova kérte magát, de odatették, indokolás nélkül s bár minden eszten-dőben kérelmezte, hogy helyezték el máshová, kérését nem hallgatták meg. A vasutassapka alatt a koponyában vasútkörüli gondok motosz-káltak a temetés néhány órája alatt is. A kalocsai adóhivatalnok fiúnak, a nagyobbiknak sem itt járt az esze, amíg ballagott a koporsó mögött. Hogy is alakul majd az életük ezután? Azzal jött mind a kettő, hogy az anyjuk ne maradjon itt egyedül, hanem költözzék hozzájuk, vagy Mosonszentjánosra, vagy Kalocsára. Elhőzták az unokákat is, szent-képre kívánczó fejű, szőke bambinókat, hogy hathatósabban vegyék rá Annus nagymamát a helyváltoztatásra. A mosonszentjánosi és ka-locsai temető mágnesereje sugárzott a szavaikból. Annus elhatározta, hogy a kisebbik fiához költözik. Mosonszentjános győzött. Az unokák most itt maradnak, nyár van, aranyszínt szednek magukra s mire az iskolák kezdődnek, a két apa visszajön s útrakel a család.

A két apa s a négy aranyszínű dédunoka még egy látogatást tettek a csanyteleki temetőben. A temető alatt, hogy a sírkövek megnézhet-tek magukat a tükrében, ott folydogált az ér, a nádas, halas vízezske. Egyszer még kiballagtak ide, horgászni. Horognyelekkal a vállukon szótlanul bandukolt a két apa át a temetőn, a szellős, könnyű napsütés-ben s mellettük, mint négy kék-arany pillangó, röpködött a sírok tete-jén a négy gyerek. Körülcsapongták a dédszülők kettős sírhalmát, a sargaemberek közt megfordult Mihály bácsi zöld, fűhajú sírdombját, ujjajkkal belenyúltak a fejkék vésett betűibe, összekanyarogták a rokonságot, egy óra hosszúág csapongtak a tájon anélkül, hogy valamelyes elérzékenyülést éreztek volna. Nézték a napban ragyogó, csendet su-